

## ПРИНЦИПИ І ПРОЦЕДУРА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

БОРЗІХІНА К., ФРАНКО І.

Copyright © 2013

Протягом останніх років суспільство все більше проявляє інтерес до соціально-психологічної експертизи, яка спрямована на успішне вирішення проблемних питань щодо функціонування та тенденцій розвитку соціального об'єкта. Сьогодні інновації породжують багато незрозумілих запитань, у тому числі тих, котрі пов'язані із оцінкою та прогнозуванням наслідків нововведень. Це вказує на те, що не існує стандартних процедур (наприклад, психодіагностика, тести тощо) у соціально-психологічному дослідженні. Крім того, "необхідність в експертизі виникає тільки тоді, коли виникає потреба в оцінці об'єкта з точки зору тих знань або практик, які не включені у сам об'єкт" [3].

Соціально-психологічна експертиза нині є повноправним видом наукового дослідження і практичної реалізації соціальних проектів у соціальній роботі, які суттєво змінюють "обсяги, структуру та якість" інноваційного процесу, а експертна робота та експертні послуги – важливою формою функціонування знань на сучасному етапі розвитку людства. Виняткова роль людського чинника підтверджує той незаперечний факт, що будь-які наукові програми й новаційні технології у соціальній роботі можуть бути системно оцінені лише за ґрунтового соціально-психологічного пізнання. Причому пріоритет такої експертизи як особливої форми обстеження соціальних явищ та процесів, пов'язаний із оцінкою соціальної динаміки, суспільних змін та конфліктних умов міжгрупової взаємодії у діяльності та функціонуванні соціального об'єкта.

В сучасних умовах все глибше потрібне усвідомлення громадськістю, державними органами, соціальними установами важливості соціально-психологічної експертизи. Успіх ефективної оцінки залежить від кваліфікації, в тому числі і соціальних працівників, котрі задіяні до її проведення. Відтак у замовленні-завданні на соціально-психологічну експертизу у соціальній роботі найактуальнішою є проблема створення професійної оцінкової моделі та окреслення глибини задіяних до неї процедури із структурованим соціально-культурним змістом паритетної діяльності суб'єктів взаємодії. Відомі експерти України, Росії та європейського зарубіжжя неодноразово зверталися до проблем, пов'язаних з експертною оцінкою соціальних об'єктів. Принципи та процедури соціально-психологічної експертизи знаходили своє розв'язання у працях і практичній діяльності як науковців, так і практиків.

Підкреслюючи цінність цих досліджень, слід відзначити, що в наукових працях, присвячених експертній оцінці, не вироблено загального підходу до технологічної організації соціально-психологічної експертизи у соціальній роботі. Крім того, поза сферою наукового пізнання залишилися актуальні питання теоретико-методологічного та процедурного обґрунтування соціально-психологічного інструментарію, який слугує експериментальним підтвердженням ефективності системної інноваційної роботи соціальних працівників.

Сьогодні інновації породжують багато психологічних проблем, у тому числі тих, котрі пов'язані із їхньою оцінкою та прогнозуванням наслідків нововведень. А це вказує на те, що не існує стандартних процедур у соціально-психологічному дослідженні. Відтак соціально-психологічна експертиза нині є повноправним видом наукового дослідження і практичної реалізації соціальних проектів у соціальній роботі, які суттєво змінюють його обсяги, структуру та якість [1; 2; 4].

За результатами проведених пошукувань **висновуємо:**

1. Результати аналізу наукових літературних джерел свідчать про те, що в наукових працях чітко окреслено поняття соціально-психологічної експертизи; зазначені завдання та особливості методологічних принципів експертного оцінювання; пояснено сутність суб'єктивної думки соціальних працівників-експертів, що зумовлена їхньою професійною інтуїцією і досвідом та окреслено сферу його діяльності.

2. Теоретичне обґрунтування експертної наукової системи висвітлює важливість соціально-психологічної експертизи, котра розв'язує поставлені перед нею завдання і виробляє єдині, спільно узгоджені рішення, які відповідають реальному стану справ і залежать від самої природи соціального об'єкта. При цьому виняткова роль належить особистості фахівців, котрі беруть участь в експертній взаємодії.

3. Дослідники-експерти здебільшого встановлюють свої критерії і показники діагностування доцільності існування соціального об'єкта, що слугують у розпізнаванні ознак, класифікації, аналізі та виробленні засобів вимірювання досліджуваних об'єктів при зміні середовища, а втілення експертної моделі соціально-психологічної експертизи організовує спрямовану колективну та індивідуальну мислєдіяльність фахівців соціальної сфери, сприяє розпізнаванню законів розвитку і функціонування обстежуваного об'єкта.

4. Сутність основних вимог до побудови оцінкової моделі соціально-психологічного оцінювання як інструмента розв'язання складних соціальних проблем, полягає, по-перше, у науковому обґрунтованій організації проведення всіх його етапів, що забезпечує найбільшу ефективність роботи експерта на кожному з них; по-друге, у комплексному використанні експертом логічного мислення та якісних оцінок з їх подальшим опрацюванням.

5. Дослідницька процедура у соціальній роботі – це чітко визначена послідовність пізнавальних та організаційних дій з використанням експертних методик стосовно об'єкта дослідження, що забезпечує логічне, економічне і раціональне його проведення. Змістовно процедура соціально-психологічної експертизи передбачає зреалізування завдань трьох головних етапів: підготовчого (розробка програми експертизи), основного (проведення експертизи), завершального (обробка та аналіз даних, формулювання висновків і рекомендацій). Процедура експертного оцінювання соціального об'єкта сприяє ґрунтовному вивченню його змістово-психологічного перебігу та дає змогу довести важливість впровадження соціального об'єкта у суспільне життя.

6. Важливим етапом експертного оцінювання у соціальній роботі є здійснення опитувань самих експертів.

Методики такого опитування класифікуються за різними критеріями, основними серед яких вважається два: визначення характеру взаємозв'язку між експертами і кількість турів опитування. Основні методи збирання і аналізу даних у експертів дає змогу перспективно прогнозувати та раціонально вибирати стратегію, тактику, техніку та методику управління соціальними об'єктами в альтернативних соціокультурних ситуаціях.

1. Вирченко С., Швалб Ю. Організація і проведення гуманітарної соціально-психологічної експертизи управлінських рішень // Філософська і психологічна думка. – 1993. – № 9–10. – С. 132–158.
2. Ребуха Л.З. Психологічна експертиза : технологія та процедура проведення : навч. посіб. / Лілія Ребуха. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 128 с.
3. Соціальна експертиза в Україні: методологія, методика, досвід впровадження / За ред. Ю.І. Саєнка. – К.: Ін-т соціології НАНУ, 2000. – 194 с.
4. Фурман А.В. Система інноваційної освітньої діяльності модульно-розвивальної школи та її комплексна експертиза // Психологія і суспільство. – 2005. – №2. – С. 29–76.

## СОЦІАЛЬНЕ САМОПОЧУТТЯ ЖІНОК В УКРАЇНІ

ВАСИЛИШИН В.

Copyright © 2013

**Актуальність дослідження.** На початку ХХІ ст. висуваються принципово нові актуальні проблеми визначення місця жінки в сучасному світі, без вирішення яких неможливий подальший прогрес. Гуманізація суспільної думки в Україні стимулює розробку широкого кола питань, пов'язаних з особистістю, суспільним становищем жінки, її соціальним статусом. Новий, егалітарний тип відносин між статями, що має прийти на зміну патріархальному, заснований не на відносинах панування і підпорядкування, а на відносинах взаємодоповнення у суспільстві і сім'ї. Це можливо лише в суспільстві, де особистість пропорційна сама собі, своєму власному, а не якому-небудь наперед заданому масштабові (тобто знято класові, статеві, вікові, політичні та інші уявлення про особистість).

У сфері суспільно-політичного життя України реальним стало зрушення в електоральній поведінці жінок: їх здебільшого не задовольняє попередня пасивна роль, і жінки починають активно цікавитися політикою та економікою, зростає жіночий рух. Загострення ж кризи викликало у жінок зростання інтересу до західних тенденцій, відчувається готовність сприймати ті ідеї, які раніше вважалися ворожими, зростає феміністична свідомість, що проявляється у появі наукових статей, присвячених жіночим проблемам, звернення уваги до них; у проведенні опитування суспільної думки, соціологічних досліджень; у появі нових жіночих груп, організацій і клубів, у тому числі Союзу українок і спілки жінок України; у публікації творів сучасних письменниць; у появі добре інформованих жінок, котрі незважаючи на побутові труднощі присвячують себе популяризації і аналізу феміністичного руху. Однак все це лише розрізнені, одиничні явища, які не мають серйозного впливу на сучасну дійсність. Нечисленні жіночі організації, які включають жіноче питання у свої програми, не тільки не сприймаються серйозно владою і суспільством а й позбавлені політичної та юридичної сили, необхідної для зміни становища жінки. Окрім того, участь жінок в активній політичній і суспільній діяльності залежить від вільного часу, якого залишається дуже мало після роботи і численних домашніх обов'язків. Саме зважаючи на актуальність проблем статусу жінки у суспільстві, її соціального самопочуття і можливості повноцінної самореалізації постає необхідність поглиблених наукових досліджень.

Отже, суть наукової проблеми, на аналіз якої спрямоване дослідження, полягає у протиріччі між законодавчим закріпленням принципів гендерної рівності і реальними соціальними процесами, що характеризуються збереженням гендерних диспропорцій практично в усіх сферах суспільного життя; у протиріччі між процесами демократизації суспільства, що відкривають широкі можливості для самореалізації жінок, для освоєння ними нових соціальних ролей, і реальним загостренням гендерних нерівностей, зниженням соціального статусу жінок в умовах трансформаційних суспільних змін.

**Мета дослідження** полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних засад та соціологічного аналізу соціального самопочуття жінок в Україні і з'ясуванні основних тенденцій закріплення гендерної нерівності щодо жінок в економічній, політичній, соціокультурній сферах життєдіяльності сучасного українського суспільства.

**Об'єкт дослідження** – жінки України як окрема соціальна група і носії проблем, пов'язаних з гендерною нерівністю у сучасному українському суспільстві, його **предмет** – соціальне самопочуття українських жінок та їхні статусні позиції у суспільстві.

Комплексне дослідження зазначеної проблематики [1–5] дало змогу сформулювати такі попередні **висновки**:

1. Враховуючи психологічні фактори, сучасний стан економіки України, недостатню підтримку з боку держави, можна стверджувати, що жінка у нашій країні практично не має права вибору: працювати чи не працювати. Будучи берегинею домашнього затишку, вона позбавлена можливості працювати для себе, самореалізуватися в роботі. Гендерні нерівності у сфері праці починають все більше проявлятися саме зараз, коли жінка намагається стати рівноправною учасницею ринку праці. Для жінок нове соціально-економічне середовище, налаштованість громадської думки, індивідуальний психологічний стан широкого загалу менш сприятливі, ніж для чоловіків. Згідно із даними соціологічних досліджень, лише одна із 100 жінок відчуває себе нині абсолютно впевненою, 8-